(مەملەكەتی گورگەكان)

دەقێكی هەمیشە كراوە، سەفەرێكی بەردەوام

ئاری عوسمان خەیات
arikhayat@yahoo.com

(1)

ئەگەر (مەملەكەتی گورگەكان)ی شاعیرو نووسەر (حەمەسەعید كەلاری) بخوێنینەوە، كە تازەترین بەرهەمی ناوبراوەو دەزگای توێژینەوەو بڵاوكردنەوەی موكریانی لە كۆتایی ساڵی (2009)دا بۆی چاپ و بڵاوكردووەتەوە، ئەوا یەكەم پرسیارێك، كە بەلامانەوە سەرهەڵەدا، بریتییە لەوەی: ئاخۆ ئەم تێكستە لەچ فۆرمێكی ئەدەبیدا خۆی دەبینێتەوە؟ بەدەر لەوەی خودی نووسەر هیچ ئاماژەیەكی بەبابەتی تێكستەكەی خۆی نەداوە، تا خوێنەر بزانێ سەر بە چ فۆرم یان ژانرێكی نووسینە، بۆیە دیاریكردنی وەڵامێكی بنەڕەتی بۆ ئەو پرسیارە، كارێكی ئاسان نییە، چونكە دواجار دەبینین لەو مەملەكەتەدا تێكەڵاوبوونێكی بەرچاو هەیە لەنێوان فۆرمە جیاوازەكانی چیرۆك و هونەری گێڕانەوەو سەربوردەو ژیاننامەدا، ئەو حاڵەتەش وایكردووە، نەتوانین بەئاسانی، وەكچۆن (بۆنمونە) دوو ڕەگەزی (سالب و موجب) لێكجیا دەكەینەوە، ئاوا بەوشێوەیەش ناتوانین ئەم تێكستە بەبڕیارێكی ڕەهاو كۆتایی لە بۆدەقەی تەنیا یەک فۆرمی گشتی و دیاریكراودا قەتیس بكەین، ئەگەرچی ڕەنگە لەهەندێ شوێندا بەپێی پێویست و خواستی نووسەر، شێوە فۆرمێک زیاتر بەكارهاتووە تا شێوەیەكی تر..

ئەمەو سەرلەبەری مەملەكەتی گورگەكان (200)لاپەڕەیەو سێ بەش یان سێ تەوەرەی سەرەكی پێكیهێناوە. لەلاپەڕە حەوت تا سیوچوار، بەشی یەكەمە، كە لەژێر ناونیشانی (منداڵێك لە مەملەكەتی باوكەكاندا) هاتووەو من لێرەدا بە (دەستپێك) ناوی دەبەم. لەلاپەڕە سیوپێنج تا سەدو بیست و پێنج بەشی دووەمە، كە جارێكی تر لەژێر تایتڵی (منداڵێك لە مەملەكەتی باوكەكاندا)هاتووەو دواتریش و تاكۆتایی تێكستەكە، (مرۆڤێك لە مەملەكەتی گورگەكاندا) دەخوێنرێتەوە. ئەمە سەرباری ئەوەی هەر بەشەو لەكاتی پێویستدا لەڕێگەی هێمای (***)ەوە، لێكجیاكراونەتەوە.

ئەوەی لەو خستنەڕووەدا جێی سەرنجە، ئەمەیە: منداڵێك لە مەملەكەتی باوكەكاندا، كە ئێستا ناونیشانی دەستپێكی مەملەكەتی گورگەكانە، هاوكات بەشی دووەمی هەمان تێكستە، هەروا پێشتر لە دووتوێی بەرگی كتێبێكی سەربەخۆو بەهەمان ناونیشان لە زنجیرە كتێبی گۆڤاری ئاسۆی پەروەردەیی بە ژمارە (30) لەساڵی (2005)دا، لەلایەن نووسەرەوە چاپكراوەو بڵاوبووەتەوە.

بەمەشدا پرسیارێکی تر دێتەکایەوە، لەوەی: ئاخۆ مەبەستی نووسەر لەم تێهەڵکێش و دووبارەکردنەوە ڕاستەوخۆیە چییە؟

وەڵامی ئەم پرسیارەشمان بە ئاسانی چنگ ناکەوێ، چونکە دیسانەوە هیچ ڕوونکردنەوەیەکی نووسەر بەدی ناکەین، کە لەوبارەیەوە ئاماژەی پێدرابێ، بەڵام ئەوەی بەرچاومان ڕوون دەکاتەوە، ڕەنگە ئەو جۆرە سەرکێشییە بێت، کە بەلای نووسەرەوە بەدی دەکرێت، بۆ گێڕانەوەی ڕووداوەکانی ژیانی خۆی.. ئەمەش بیرکردنەوەیەکە، دەمانباتە سەر ئەوەی بڵێین: بشێ ئەم ژیاننامە بێ لەناو ژیاننامەدا؟ وەک چۆن ڕۆمان هەیە لەناو ڕۆماندا؟ ئەی باشتر نییە، ئێمەش لەگەڵ (ئەنتۆنیۆ ئیستهۆپ)دا بڵێین: دەق شوناسێکی بۆ خۆی هەیە، بەڵام ئەم شوناسە هەموو کات ڕێژەییە؟

(2)

لەگەڵ خوێندنەوەی یەکەم دێڕی مەملەکەتی گورگەکاندا، خوێنەر هەست بە حاڵەتێک دەکات، مەگەر لە کۆتاییدا بکەوێتەوە یادی، لەوەی دووچاری جۆرێک لە سیحرو جادوو کراوەتەوە لەلایەن نووسەرەوە، چونکە سەلیقەیەکی جوان و تایبەتی لە پرۆسەی گێڕانەوەدا بەرکەڵک خستووە، ئەم حاڵەتەش پەلکێشمان دەکات بۆ نێو دونیایەکی (بەقەولی نووسەر خۆی) پڕ لە (مەینەت و مەحەببەت). ئینجا کە ئێمە بەم ڕێگایەداو بەنێو دونیای ئەو مەملەکەتەدا، گوزەرمان کرد، ئەوکات تێئەگەین: ئەمە ئۆتۆبیۆگرافیای خودی نووسەرەو تێهەڵکێشکردنی منداڵێک لە مەملەکەتی باوکەکانیشدا، هەوڵدانە بۆ تەواوکردنی ئەو سەفەرە، کە لەگەڵ (کانی)دا، گرتوویە بەرو لە هەندێ شوێنیشدا شیزۆییانە مامەڵەی لەگەڵ کردووە، ئەمەش لەئەنجامی دەستبەردار نەبوون لەو عەشقە ڕیالییەی، کە ئێستا لەڕێگەی خەیاڵیشەوە بێت، درێژەی پێدەدا، چونکە دەستهەڵگرتن لەم کانییە، دەکاتە دەستهەڵگرتن لە کانی خودی ژیان و مانەوە، بۆیە نووسەر ویستبێتی یان نا، ئەوا خوێنەر لەکاتی خوێندنەوەدا، جۆرێک لە دانپیانانیش دەخوێنێتەوەو بەدی دەکات، کە ئەویش لەڕاستیدا یەکێکە لەو تایبەتمەندییانەی وائەکات مەملەکەتی گورگەکان، بەخێرایی سەرنجی خوێنەر بۆلای خۆی ڕاکێشێ و تاکۆتایی لەگەڵ خۆیدا بەرێ.

نووسەر لە تەکنیکە سینەمایی و درامی و ژانرە ئەدەبییە جیاوازەکانی تر، سوودی وەرگرتووەو کردوونیەتێ کەرەستە بۆ گێڕانەوەی دوو قۆناغی ژیانی تایبەتی خۆی. لەقۆناغێکیاندا منداڵێکە، یان باشتر بڵێین (منداڵێکی گەورەیە)و باوکەکان دەوریان داوە، لەقۆناغی دووەمیشیاندا مرۆڤێکە (مرۆڤێکی منداڵە)و گورگەکان دەوریان داوە، بەدیوێکی تردا ئەم منداڵەگەورەیەو ئەم مرۆڤە منداڵە، هەر لەیەک مەملەکەتدا ژیاوە، کە ئەویش مەملەکەتی گورگەکانە. ئەو باوکەی ئەم بەچاوی منداڵی دەیبینێ، دواجار

هـەمان گورگـەبۆری جێبـە عەسـکەرییەکەیە، بـەڵام ئـەوە دنیـابینی نووسـەرە، کـە گـۆڕانی بەسـەردا هاتووەو ئێستا وەک مرۆڤێک حیکایەتخوانی دەکا.

نووسـەر منـداڵێکی گەورەیـە، چونکـە ئـەوە خواسـتی بـاوک و مـام و ئـامۆزاو خواسـتی تاکـەکانی دەوروبـەرو سـەرجەم کۆمەڵگەیـە، کـە دەبێ منداڵـەکان زوو گـەورە بن و زوو ببنـە پیـاو، تـا وەجـاغی خانەوادەو بنەماڵە ڕۆشن بێت، ئەمە دۆخێکە وا لـە منداڵ ئـەکا بکەوێتـە بـەر تـەوژمی (مەحەببـەت)ێکی بێپلان و بێبەرنامـەی وشـک و بێتـامی گـەورەکان و هاوکـات دەبێ زەبـری (مەینەتی)یـەکی قـورس و ڕەزاتاڵ و ناقۆلایش قەبوڵ بکات. ئەوجۆرە ژیانەیە، کە منداڵێتی تیا بەهەدەر دەچێ و نەخۆشییەکانی دواتر سـەرهەڵدەدەن، ئەو نەخۆشییانەی هەرگیز ناوێرین بیریان لێبکەینەوە، لـەکاتێکا خۆمـان بووینـەتـە کارگـەی وەبـەرهێنانی ڤایرۆسـەکەی. بەهـەدەرچوونی قۆنـاغی منداڵێتی هاوتایـە لەگـەڵ بـەفیڕۆچوونی بەشـیکی زۆری تەمـەنی مرۆڤـی نێـو مەملەکـەتی گورگـەکان. منداڵەگـەورەو بیرکەرەوەکـەی ئـەوجا، هەنووکـە خـودی نووسـەرە، بـەڵام دوو هێنـدەی منداڵێک پێویسـتی بـە دڵنـەوایی نازکێشـانە، ئـەو لـەم گورگستانەدا، پێویستی بە دڵێکە، نەبزی ژیانی بداتەوە، با بەقەرزیش بێ. ئـەم مرۆڤـە منداڵـەی ئێسـتا، پێویستی بە (کانی)یە، تا ژیانی پڕ بکاتەوە لە تەڕی و جوانی.

نووسـەر نایەوێ خیانەت لە خۆی لە خوێنەران بکات، بۆیە ئەو بەهەمان "ئەقڵ و مێشکی منداڵێکی (4-5) ساڵییەوە لەدونیایەکی بچکۆلەدا، کە سنوورەکەی لە هێزی بینینی چاو تێپەڕ نـەکات، (یان وەک لـە لاپەڕە 119دا، هاتووە لەمەودای بینینی چاو، کەمێ فراوانتر و گەورەتر بووبێ)، نیشتمانەکەی دێکەی بێت و پایتەخی ئەم وڵاتەشـی مـاڵێکی بچکۆلانـەی لـە خشـت و قـوڕ دروسـتکراوی ڕووت و باوکیشـی دوای خوای گەورە، بەهێزترین کەس و ڕاستگۆترین مەخلوق بێت..(مگ، لا65-66)، ئەو هـاتووە، بـەو زەینییەتەوە، بەڵام بەهۆشیارییەکی هەنوکەییەوە، ڕووداوەکانی نێو مەملەکـەتی باوکانێک دەگێڕێتـەوە، کە تۆزێک لە خوا بچووکترن، باوکانێک کـە دواتـرو لـە مەملەکـەتی گورگەکانـدا، نـەک هـەر بـە تۆزێـک بچوکتربوون قایل نابن، بـەڵکو گەورەتربوونیشـیان پێقبـوڵ نییـە، تـا کارئەگاتـە ئـەوەی، خۆیـان لـەکاتی ئەشکەنجەو عەزابدانی نێو گرتووخانەکانیاندا، ئیجازەش بە خودا ئەدەن (الله وین؟ الله بالاجازه!)..

تێگەیشتنی ئەوی منداڵ لـە بـاوک و گێڕانـەوەی ئێسـتای ئـەوی مـرۆڤ بـۆ بـاوک، لەزۆربـەی وێسـتگەو ڕووداوەکانی ئەم تێکستەدا، سیمبۆلی زەبرو زەنگ و تورەبوون و غـەزەب و حـەرامکردن و تێهەڵدان بـووە، کـە دەسـەڵات و کۆمەڵگـە وەک هەمیشـە پیادەیـان کـردووە، بـەڵام هـەنێجار بـاوکی ڕیـالی یـان حەقیقی، جێگەی باوکی مەجازی دەگرێتەوەو بەمەش ناتوانێ باوکی داخوازییەکانی ئەوی منداڵ بێت. ئاخر خواردنی (لووله کـەباب)ی شـار، کاتێـک خۆشـە، کـە مـن منـداڵ بـم و خـۆم داوای بکـەم، نـەک پـڕ سـەرم تەریقبوونەوەو پڕ چاوم تەماشاو لیکی نەوسیش زاری ئاڵۆش پێکردبم و نەزانم و نەوێرم، یان شەرم بکەم بڵێم: بابە کەباب!

لووله کەبابەکانی باوک (مەحەببەتێکی بێپلان)، هەرگیز هێندەی ئەو تەماتە گرنجگرنجە خۆش نابن، کە لە بۆیسانێکی گەورەدا، بەرچاوی منالەکە ئەکەوێ و کەچی حەرامەی باوک (مەینەتێکی پڕ لە زەبر)، ڕێگەی نادا دەستی بۆ بەرێ. خۆ ئەگەر خاوەن بۆیسانەکە ڕێگەشی بدا، بەڵام مادامەکێ پرسی باوکی تیانەکرابێ، ئەوا لەڕاستیدا (تەماتەو مەینەت خواردن)ی لێدەرەچێ. "لەگەڵ نزیککردنەوەی تەماتەکە بۆ دەمم، نەختێک بەرەو ئاسۆ سەرم هەڵبڕی، لەوەدابوو قەپێکی پیادا بکەم و سووراو بە دەم و لەوسمدا شۆڕبیتەوە، ڕوانیم باوکم بەسەر گردەکەوە تەماشام دەکات، هەروەکو ئەوەی تەزووی کارەبایەکی بەهێز لێیدابێتم، ئاوەها دەستم بە ناسکە تەماتەی لەعنەتییەوە وشک بوو، ئینجا چنگم شل بوو، تەماتەکە بەربووەوە سەر زەوییەکەی بەرپێم، ئیتر لەشوێنەکەی خۆمدا چەقیم و بەبێجوڵە چاوم بە ئاسۆکەوە ڕووەو باوکم ئەبڵەق بوو.."(مگ: لا47).

بۆئەوەی لە دیدگای نووسەرەوە لە مەبەستی بەکارهێنانی ڕیالیانەی باوک تێبگەین، دەبێ ئەم کتێبە بەباشی بخوێنینەوە، ئەوەتا خۆیشی لەسەر زاری کانییەوە ئەڵێ:"باوکەکانمان لە دڵسافی و جەهلی خۆیان بەهەڵە پەروەردەیان کردین، هەڵەیەک ئێمە پەی پێدەبەین، بەڵام چونکە بەشیرەوە دەرخواردمان دراوە، بێئەوەی بەخۆمان بزانین لە ئەقڵی ناوەوەماندا، کەڵەکە بووەو دەبێت هەوڵ بدەین خۆمانی لێقورتار بکەین. بۆیە هەقە هەموو ڕۆشنبیرێک ئەو کتێبە بە وردیی بخوێنێتەوە. (مگ: لا29)

لە مەملەکەتی باوکەکاندا، نووسەر سەردەمی منداڵی لەگەڵ ئەزموونە جۆراوجۆرەکانیدا تێپەڕاندووەو تووشی قەیرانێکی ڕۆحی بووەتەوە (عاشقبوونی بە کانی بارام، گواستنەوەی لە گوندی کانیمارانەوە بۆ شاری کفری، پەروەردەبوونی لەنێو کەشوهەوایەکی خێزانی تاڕادەیەک داخراوی ئاینی و لێوانلێو لە ئەفسانەو حیکایەتەکانی دێوو درنج و کەراماتی شێخ و مەشایەخەکان و..هتد)، ئەمانە هەموو بە قوڵی جێدەستیان دیارە لە ڕەوتی ژیانی ئەم منالەدا، بۆیە هەمیشە ترس و شەرم و تەریقبوونەوە بەرۆکیان گرتووە، ئەمەش لەڕێگەی کۆمەڵێک ڕەمزو هێمای ئەدەبییەوە، گوزارشتیان لێکراوە، بۆ نموونە: بەرچاوکەوتنی چەندین جارەی بەکارهێنانی ڕەنگی ڕەش و شین، یان وشەی (خوم، خومدراو)و دەستەواژەگەلی وەک: (ئازاری ڕۆح، چاوی ڕۆح، ڕەنگی ڕۆح، برژانگی چاوی ڕۆح و..هتد) بەکارهاتووەو هاوزەمان ئەکرێ سەرجەم ئەوانە ئاماژەیەکی دیکە بن لەپرۆسەی گێڕانەوەی حیکایەتی عەشقی ناکامی نووسەرو کانی، کە دیسانەوە کانی ڕەمزێکی فرەڕەهەندو مەودافراوانە، هەم ڕەمزە بۆ نزرگەی یەکەمی نووسەر، کە گوندی (کانیماران)ە، بەوپێیەی لێکچوونێکی جوان لەنێوان هەردوو ناوەکەدا هەیە، هەم ڕەمزە بۆ ناوی ئەو کچەی کە نازانین، لەڕاستیدا کەی و چۆن و لەکوێ عاشقی بووە، بەدەر لەوەش خودی وشەکە (کانی) سەرچاوەی ئاوی پاک و زوڵاڵە، ئاویش سەرەتاو چەق و کۆتایی ژیانەو پارێزگاری مانەوەی نەسلی مرۆڤایەتییە.. کەواتا کانی بە هەموو ماناکانییەوە، دالێکە بۆ مەدلولی ژیان و مانەوەو جاویدانەگی بەلای نووسەرەوە. کانی ڕەمزی ئەو

ئەتمۆسفێرەیە، کە نووسەر هەموو مەراق و ئاوات و خولیاکانی خۆی تێدا هەڵگرتووەو پاراستوویەتی.

دواتر نووسەر لە مەملەکەتی گورگەکاندا، گەیشتۆتە قۆناغی پێگەیشتن و گەشەسەندنی زەینی و ئینجا لەناسنامەو کەسایەتی و ڕۆڵیَ خۆی لە ژیانی تایبەتی خۆی و دەوروبەریدا بۆ دەرکەوتووە، ئەمەش ئەوکاتەیە، کە ئیدی منداڵەکە مرۆڤێکەو ئەکریَ کاتی ئەوەبیَ قۆناغێکی تری ژیان بۆخۆی بژی، بەڵام نا، ئەم مرۆڤبوونەی ئەو لەنێو گورگەکاندا، ئێجگار زەحمەتە، دەرفەتی نادەن مرۆڤایەتی خۆی بژی، بەوەش شتێکی ئەوتۆی بۆ ناهێڵنەوە، تا شوناسی خۆی بەتەواوی پایەجێگیر بکا، بۆیە پتر لەڕێگەی گەڕانەوەی یادەوەرییەکان و سەرلەنویَ کولانەوەی برینەکان، چ دادێکی نییە. ئەگەر ئەوسا بەمناڵی باسی مەرگی بۆ ئەکرا، ئەوا ئێستا خۆی لەچەندین وێستگەی ژیانیدا زۆر نزیک، گەمەی خەتەرناک لەگەڵ مەرگدا ئەنجام ئەدا: (بینینی شەهیدبوونی کەریمی برای بە چاوی خۆی، چەشتنی ئازارەکانی زیندانی بەعس، کۆچی دواییکردنی دایک، ئاوارەبوون و لەجیَ خۆ هەڵکەنران بەهۆی شەڕی ناوخۆ و لەکیسچوونی عەشقی کانی و..هتد).

(3)

وەک هەر ئۆتۆبیۆگرافییەکی تر، کە یەکەمین شێوازی لای (ئۆگستین)ی قدیسەوە سەریهەڵداوەو دواتر لە سەدەی هەژدەیەمەوە، ژان ژاک ڕۆسۆ بە (دانپیانانەکان)ی خۆی و ئەلبێرکامۆ بە (داکەوتن) پەرەیان پێداو زیاتر ناساندیان، ئاوا حەمەسعید کەلارییش، لەژێر کاریگەریی ژیانی خۆیدا، ڕووداو و ئەزموونە تایبەتییەکانی ژیانی خۆی هەڵبژاردووە، بۆیە لەم تێکستەدا، وەک هەموو ئۆتۆبیۆگرافییەکانی دیکە، کەسایەتییەک هاتووەتە کایەوە، کە بەرزترە لە خواستی یەکەمی نووسەر خۆی، یان کەسایەتییەک کە ڕەفتارو بیروڕاو هەست و سۆزی گونجاوی هەیە، هەر ئەم حاڵەتەشە وادەکات، بتوانریَ ئەم تێکستە بە دانپیانان ناوبنێین. ئەگەرچی دەنگی حیکایەتخوان خودی نووسەر خۆیەتی، بەڵام زۆرجار هەوڵیداوە جڵەوی گێڕانەوە بداتە دەستی کەسێکی تر، دیارە قسەمان لەسەر ئەوە نییە، ئاخۆ تاچەند لەو هەوڵەیدا سەرکەوتوو بووە، بەڵکو قسەی ئێمە ئەوەیە، کە ئەو حاڵەتە وایکردووە جۆرێک لە ڕاشکاوی و بڕێکی زۆریش لە ڕاستگۆیی بخزێتە نێو سیاقی گێڕانەوەکەوە. ئەوەتا هەر لە دەستپێکی مەملەکەتی گورگەکانەوە، باسی تازەترین دیدارو چاوپێکەوتنی نێوان خۆی و کانیمان بۆ دەگێڕێتەوە، بۆیە ئەم حاڵەکاتە لە زەینی دوور، یان لە نەستی نووسەردا بووەتە ماکی بەردەوامیدان بە نووسینەوەو گێڕانەوەی وردو درشتی هەندیَ لایەنی ژیاننامەی خۆی، لەنێویشیاندا پەیوەندی نێوان خۆی و کانی. بەواتای ئەوەی عەشقی کانییە پاڵی بە نووسەرەوە ناوە، تا جارێکی تر دەست بە گێڕانەوە بکات. بۆیە دوور نییە، لەهەوڵێکی تردا مەملەکەتی گورگەکانیش دەقئاوێزانی

تێکستێکی ترو ناونیشانێکی تر بکات. ڕەنگە زەمانەتی ئەم بۆچوونەی من، گریمانەی ڕێکەوتنی ژووانێکی تری نێوان خۆی و کانی بیسەلمێنێ. چووزانم لەکوێ و چووزانم کەی؟ هەشت و دەدەقیقەی بەیانی لە ڕێی فەرمانگە، یان لەوانەیە یەک و نیو بۆ دووی نیوەڕۆ، لەناو پاصداو..هتد.

هەقوایە هەر کەسێک ئەم تێکستەی خوێندەوە، ئاواتی ڕێکەوتنی ئەو ژووانە بۆ نووسەر بخوازێ، بەشکو بیر لە نووسینەوەی (نووسەرێک لە مەملەکەتی حیزبەکاندا) بکاتەوە، کە دڵنیام ئەوکات (مەملەکەتی گورگەکان) ئەبێتە بەشێک لەو هەزاران بەشەی تری ژیاننامەو دانپیانانەکانی دیکەی ئەو، کە هەرگیز تەواو نابن و بۆ هەمیشە هەر بە کراوەیی دەمێننەوە. پێویستە لە سەرکەوتنی ئەو هەوڵە دڵنیابێ، چونکە ئەو چەند گوێلە هەنگوینەی کە لەسەر قسەی کانی بە پەنجەی دۆشاومژە لە کلۆری دار بەڕوو دەریهانی، بەشی سەفەرێکی درێژتری دەکات، سەفەری دانپیانان و گێڕانەوەی سەربوردەکانی ژیان.. باگومانی نەبێ لەوە، ئەی مەگەر هەنگوینی سپی لەناو کولەکەی ڕۆحیدا هەڵنەگرت و گەڕایەوەو هەتا ئێستاش هەرچی کاتێک، کە پەڕەی دڵ والادەکا تابلۆی حەسرەتی سپی چاوی کانی داچۆڕاو بەسەر کولم و گۆنایدا، تێکەڵ بە ڕۆحی دەبێت و تام و لەززەتی هەنگوین، هەنگوینی سپی دەزێتە زاری! لە ولاتی قەزاو قەدەردا، ڕێکەوتنی ژووانێک لەنێوان داربەڕوویەکی پیرو ڕوونەکانییەکدا هیچ مەحاڵ نییە، بەڵام بەمەرجێ ئەگەر ئەو لەدوای مەرگی دایکی نەچووبێتە دەرەوەی ولات "هەتا لەژیاندا مابێت منیش هەروا دەمێنمەوەو خزمەتی دەکەم، کە کۆچی دواییشی کرد ئەوا منیش لەوانەیە بیر لە کۆچ بکەمەوەو سەری خۆم هەڵگرم بۆ دەرەوەی ولات.."(مگ:لا30).

(4)

مەملەکەتی گورگەکان، دەقێکی هەمیشە کراوەیەو داناخرێ، بەوپێیەی هێزی هەمیشە کراوەیی لەخودی واقیعەوە وەرگرتووەو لەگەڵ ئەدەبدا ئاوێزانە، بەو خەسڵەتەشدا، خوێنەری مەملەکەتی گورگەکان، بە دەردی پاڵەوانەکەی چیرۆکی (کتێبی لم)ی خۆرخێ لویس بۆرخێس دەچێ. پاڵەوانەکە پیاوێکە زۆرحەزی بە کۆکردنەوەی کتێبانە. ڕۆژێک کەسێکی نامۆ دێت و کتێبێکی سەیروسەمەرەی پێدەفرۆشێت. کتێبەکە سەرەتای هەیە، بەڵام کۆتایی نییەو ناوی کتێبی لمە. چەندێک لاپەڕەکان هەڵدەداتەوە، دووچاری شۆک و حەپەسان دەبێت، چونکە کاتێ لاپەڕەیەکی دیاریکراو دەخوێنێتەوە، کە دای دەخاتەوە ئیتر ناتوانێت جارێکی تر، ئەو لاپەڕەیە بدۆزێتەوە! دیارە ئەم حاڵەتە لە مەملەکەتی گورگەکاندا، بەهۆی بەدوایەکدانەهاتنی کات و شوێن و بەردەوام لەسەفەردابوونی (گێڕەوە/نووسەر)لەکاتی نووسینەوەو گێڕانەوەدا، هاتۆتە ئاراوە. ئەوەتا بەدەم هەنگاوەکانی هەر سەفەرێکەوە، دەچینە نێو یەکی دیکەو لەگەڵ گەیشتن بە هەرمەنزڵێک، سەرەتایەکی تر دەست پێدەکاتەوەو لەگەڵ هەر کۆتاییەکیشدا مزگێنی دەستپێکردنەوەیەکی تر لە گۆڕێیە. ئەم پرۆسەیە

لەحاڵێکدایە، کە ڕووداوەکان بەشێوەیەکی ورد تێکەڵ یەکدی کراون و لەدواجاردا شێوە چنراوێکی ئاڵۆزی تایبەت هاتووەتە کایەوە، ئەگەرچی جارەجارە گەڕاوەتەوە سەر سادەکردنەوەی زمانی نووسین و ئاسایی مامەڵەکردن لەگەڵ تەکنیکی گێڕانەوەدا.

بەلای (ئۆمبێرتۆ ئیکۆ)وە، دەقی داخراو دەقێکە، تێدا ئەزموونی خوێندنەوە، ئەزموونێکی بەرتەسک و سنووردارە. لەکاتێکدا دەقی کراوە، دەرەتانی کۆمەڵێک ڕاڤەی جۆراوجۆر دەڕەخسێنێ لەبەرامبەر خوێنەردا. ئەمەش تەواو نزیکایەتی هەیە، لەگەڵ ئەو دابەشکردنەی (ڕۆلان بارت)، کە بەلای ئەوەو دەق دوو جۆرە: دەقی خوێنەرانەو دەقی نووسەرانە. بەو مانایەی خوێنەر لە جۆری یەکەمیاندا وەک بەرخۆرێکی نەزۆک وایەو خاوەنی ئەو شتەیە، کە بارت ناوی دەنێ (بەهای نەرێنی پەرچەکردار هەڵگر)، واتا ئەو شتەی دەتوانرێت بخوێندرێتەوە، بەڵام ناتوانرێ بنووسرێت، بەپێچەوانەی ئەو حاڵەتەشەوە، دەقی نووسەرانە ڕێگە نادا خوێنەر ببێتە ئەو بەرخۆرە نەزۆکە، بەڵکو دەیکاتە بەرهەمهێنەرو خوڵقێنەری دەق. واتا خوێنەر دەبێتە خوێنەرێکی هەڵسووڕاو و ئەوەی ڕاستی بێت دەبێتە نووسەری دەقیش.

ئێستا ئێمە لەبەردەم سەربوردەی ژیانی مرۆڤێکداین، کە هاتووەو دەیەوێ لەڕێگەی گێڕانەوەی چیرۆک و حیکایەت و ڕووداوەکانی ژیانی خۆیەوە، پەیامێک بەئێمە خوێنەر بگەیەنێ، پەیامی پڕ لە هاواری ناکامی و تەقەلای مرۆڤەکان، یانژی دەیەوێ ئێمەی خوێنەریش وەک خۆی لەم پرۆسەی گێڕانەوەو نووسینەوەیەدا پشکدار بکات، بەوپێیەی ئۆتۆبیۆگرافیا وەکو فۆرمێکی نووسین، تەلیسمێکی سەرسامکەری بۆ نووسەرو خوێنەرەکەشی تێدایە، جگە لەو تایبەتمەندییە، زۆربەی کات سەربەست و ئازادو ڕاشکاوە، بڕێکی باش وردەکاری گەرم و هەندێجاریش سووتێنەری تیایە. بۆیە ئەکرێ جارێکی تر جەخت بکەینەوە، لەسەر ئەوەی ئەم هەوڵەی حەمەسەعید کەلاری بە ئەدەبی (دانپێدانان)یش لەقەڵەم بدەین، چونکە لەزۆر شوێندا بێباکانەو ڕاشکاوانە هەندێ ڕووداوی تایبەتی ئەگێڕێتەوە، کە ڕەنگە هەموو کەسێک نەتوانێ هەتا خۆی لەژیاندایە، هەمان جەسارەت بنوێنێ. بەدەر لەوەش ئەوەی وائەکات ئێمە چێژ لەم تێکستە وەربگرین، ئەوەیە کە بەکارامەیی و لێهاتووییەوە دەستڕەنگینی لە تەکنیک و مامەڵەکردنیدا لەگەڵ زمان و گێڕانەوەو تەوزیفکردنی کەسایەتییەکان و.. هتددا، کردووەو هەروا توانیویەتی سوود لە چەندین ڕەگەز و بنەمای جیاجیای هونەری ڕۆمان و چیرۆک و تەنانەت شیعریش وەربگرێ، هەر بۆنمونە، بەکارهێنانی شەپۆلی هۆش Stream Of Consciousness، کە وایکردووە ڕووداوەکان بەشێوەی پچڕپچڕو لە سیاقێکی ئاوێتەدا بخرێنە ڕوو. هەڵبەت بەو تایبەتمەندییەش تەکنیکی شەپۆلی هۆش دەناسرێتەوە. ئەمەو لەزۆر شوێنی تریشدا دیالۆگ و مەنەلۆگەکان، بەزمانێکی بارگاوی بە شیعرییەت، بەڕێوە دەچێ و..هتد، بەدەر لەوەی بەکارهێنانی ئەفسانەو حیکایەتە میللییەکان و بیروبۆچوونە ئاینییە کۆنەکان لە دەقەکەیدا بەرکەڵک خستووە. هاوکات نووسەر لە زۆرشوێنی تریشدا بەمەبەستی تەشویقکردن، هەندێ بەسەرهات و

ڕووداوی بە زمانێکی گەپ ئامێز گێڕاوەتەوەو ئەمەش ڕێک وێستگەی بچوکن و نووسەر لەم ڕێگەی سەفەرە دوورودرێژەدا دایناون، تا خوێنەر تێیاندا، ماندوێتی خۆی پێ بڕەوێنێتەوە.

ئەو حاڵەتی گێڕانەوەو دانپیانانەی لە مەملەکەتی گورگەکاندا هەیە، پرۆسەی گەڕاندنەوەی ژیانێکە، کە ڕۆژێ لە ڕۆژان بەهەموو خۆشی و ناخۆشی و شکست و برین و زامەکانییەوە هەبووە، بۆیە لەکۆی گشتیداو زۆرجاریش ڕەنگە دەقاودەق، لەگەڵ ژیانی گەلێک کەسدا لەهەندێ جێگەدا، یەک دەگرنەوە، ئەمەش ئەرخەیەکی باشە بۆ ئەوەی خاوەنی دەق و وەرگری دەق (نووسەر/خوێنەر)، ئەگەری ئەوەیان هەبێت شوێنەکانی خۆیان بگۆڕنەوە، بەشێوەیەک خوێنەر هەست بەوە دەکا خۆی پاڵەوانی ئەو ڕووداوانەیەو ئەوەتا بەنێویاندا دەگوزەرێ، هاوکات پێدەچێ ئەو هەستەی خوێنەر بچێتە ئاستێکی بەرزترەوەو هەست بە شتی زیاتریش بکات، لەئانوساتێکدا، کە ژیانی خۆی یان چارەنووسی خۆی بە ژیان و چارەنووسی کەسێکی دیکە بەراورد بکات.

خوێنەر لە مەملەکەتی گورگەکاندا، مەرایی (فزولییەت) ئەیگرێ، تا ڕادەی ئەوەی حەز بە دەخالەتکردن ئەکاو شەیدای زانینی زیاترو مەراقی کەشفکردنی نهێنی ڕووداوەکان دەبێ. بەتایبەتی ژیانی ئەوانەی ناوی بیستوون یان دەیانناسێ. بۆنمونە ئەگەر تۆ بزانی (بارام)ناوێک لە کانیمارادا ژیاوە، ئەوا یەکسەر حەزەکەی بزانی ئاخۆ (کانی) ناوی خوازراوی کام لە کچەکانی ئەو بارامەیە؟ ئاخر کەسایەتی و پاڵەوانەکانی نێو ئەم تێکستە، بەدەر لەهەندێ حاڵەت، کە ڕەنگە (کانی و شەم) یەکێک بن لەوانە، ئیدی سەرجەمیان، چ ئەوانەی سەردەمی مەملەکەتی باوکەکان و بەوانەشەوە کە لە مەملەکەتی گورگەکاندا بەرچاومان دەکەون، کەسایەتیگەل و ناوی ڕاستەقینەی خودی پاڵەوانەکانە، بۆیە نووسەر بێهیچ دەستکارییەک لە ڕەوشت و هەڵسوکەوت و ڕەفتاری ئەو کەسایەتییانە، وەک ئەمانەتێک هاتووە ئەوانەی گواستووەتەوە، بەڵام بێگومان ئەو گواستنەوەیە بەپێی ئەو زانین و زانیارییانەیە، کە نوسەر لەبارەی کەسایەتییەکانەوە پەیدای کردووەو کۆی کردوونەتەوە، ئیتر بە بینین یان بە بیستن بووبێ، گرنگ ئەوەیە، توانیویەتی لەخزمەتی تێکستەکەی خۆیدا تەوزیفیان بکات.

(5)

یەکێکی تر لەو خاڵانەی وادەکات ئەم تێکستە گرنگی تایبەتی خۆی هەبێ، بریتییە لە بایەخی ئەو (منداڵ/مرۆڤ)ەی، کە لەو مەملەکەتەدا ژیاوە. هەڵبەت بایەخیش بە ڕۆڵی سیاسی یان فیکری پێوانە ناکرێ، بەڵکو بەپێی چەندێتی و چۆنێتی عەزاب و مەینەتی و ئەندێشەی جۆری ژیانەکەیە، واتا تاچەند ئەو ڕۆژگارەی ئەوی تیا ژیاوە ناخۆشی و بەرەنگاریی و ڕووبەڕووبوونەوەی تیابووەو چۆن و بەچ شێوەیەک بەسەر نەهامەتییەکاندا زاڵ بووەو سەرکەوتووە.

نووسەری ئۆتۆبیۆگرافیا شاهیدی قۆناغێکی دیاریکراوە لە مێژووی مرۆڤایەتی، بەهەموو شیرینی و تاڵییەکانییەوە. بۆیە تاکە مەرجی ئەم فۆرمەی نووسین بریتییە لە ڕاستگۆیی و وردبوونەوە. چەندێک ڕاستگۆیی لە گێڕانەوەکەدا هەبێ، ئەوەندە پەیامی دەق دەگاتە شوێنی ئاراستەکراوی خۆی. هاوزەمان پەیوەندی لەنێوان نووسەرو خوێنەردا دروست دەبێت، بێئەوەی پێویست بەوە بکات، ئایا ژیانی خاوەن دەق، تاچ ئاستێک بەکەڵکە. هەروەک (کۆلریدج) دەڵێ: "ژیانی هەر مرۆڤێک چەندە هیچیش بێ، ئەگەر بەڕاستگۆیی بگێڕدرێتەوە خۆشە".

هەروەک پێشتر ئاماژەمان پێدا، لەئاستی گێڕانەوەی ناوەکی دەقدا، خودی نووسەر حیکایەتخوان و گێڕەوەی یەکەم و سەرەکی چیرۆکەکانەو بۆ (کانی) نووسیوەتەوەو بۆ ئێمەی دەگێڕێتەوە، بەڵام کانی لەڕێگەی خوێندنەوەو گوێ گرتنەوە ئاگای لێدەبێ "بەیانیانێک شاری نیوەمردووم بەجێهێشت و ڕووم کردە بناری شیعر، لەوێ، لەسێبەری قەسیدەیەکی پرچ شۆڕدا، کانییەکی کەس نەدیتەی پڕ ئازارم لەخەیاڵدا تەقییەوە، هەموو جارێ کە هەوری ڕەشی بێزاری بەسەر سەرمەوە دیگرماند، دەڕۆیشتم، لەو بنارە داخی دڵم بۆ هەڵدەڕشت، ئەویش چاوی تێدەبڕیم، گوێی هەڵدەخست، بۆم دەگریا، بۆخۆی فرمێسکی هەڵدەڕشت..کانییەک پڕ لە هەنگوینی وشەی سپی، پەلوپۆ و لقی داربەڕوویەکی بەساڵاچووی پڕ ماریفەت کەپرێکی بۆ ساز کردبوو."(مگ:لا15) دیارە لە ئاستی دووەمی گێڕانەوەشدا (گێڕانەوە دەرەکی) دیسانەوە هەر خودی نووسەر هەمان ڕۆڵ دەگێڕێ، بەڵام ئەمجارەیان کانی لە ئێمەی خوێنەر کاراترە، هەم لە پرۆسەی خوێندنەوەو گوێگرتن و هەمیش ڕۆڵگێڕان لە ڕووداوەکاندا .جیاوازی نێوان ئێمەو کانی، ئەوەیە: خوێنەرەو هەم پاڵەوان، گوێگرەو هەمیش حیکایەتخوان. بۆیە دەبینین لەشێوەی هێڵێکی کاڵ لەئاستی ناوەکی و دەرەکی گێڕانەوەدا، هاوکاری نووسەر دەکاو دەستی لە ئاراستەکردنی ڕەوتی ڕووداوەکانیشدا هەیە. بۆیە کانی بووەتە بەشێکی دانەبڕاوی هەردەم ئامادە لە کۆی گشتی تێکستەکەداو جێگەی (چارەنووس)ی گرتووەتەوە دوور نییە، لەکاتی دیارنەمانیدا لەتێکستەکەدا، لەهەر کات و شوێنێکدا بێ، لەپڕ دەرکەوێتەوە، بەڵام لەنێوان بەردەوامبوونی و دیارنەمانیدا، بۆی هەیە هەزار و یەک گۆلمەزی بۆ نووسەر لێبکەوێتەوە، چونکە دیارنەمانی کانی، پچڕانی تاڵەئاوریشمی خەیاڵی نووسەری لێدەکەوێتەوە، کەچی ئەو کچی باشە، لەنێو ماڵەکەی خۆیدا، نووسەر بە میوان دەزانێ و پێ َیدەڵێ:"تۆ میوانیت.. کێ دەڵێت من و تۆ هاوڕێین؟)، لەکاتێکدا ماڵەکەی کانی، خودی ئەم تێکستەکەیە، کە حەمەسەعید کەلاریی بۆ کانی، چێیکردووە.

لەم تێکستەدا، مامەڵەیەکی زۆر تایبەتی لەگەڵ ڕەگەزی شوێن و کاتدا کراوە، بەجۆرێکی وا، چەمکی شوێنکات (زمکان) پانتاییەکی گەورەی لە تێکستەکەدا داگیرکردووە. بەکارهێنانی وشەی (ئەمشەو) لە یەکەم ڕستەی دەسپێکردندا، لەگەڵ ئەو ئاشکراییەی ناونیشانە گشتییەکە (مەملەکەتی گورگەکان) پێی بارگاوییە، ڕێگەیەکی تایبەتی نووسەرە لە گێڕانەوەکەیدا، بۆیە ئەوکاتەی هەوڵ دەدەین ئەوە بێنینە بەرچاوی خۆمان، کە دەقێکی ئەدەبی لە چ بارودۆخ و کەشوهەوایەکدا بەرهەم هاتووە، واتە ئەوکاتەی هەوڵ دەدەین لە زەمینەو بەستێنی نووسینی دەق یان لەزەمینەو قۆناغەکانی دواتری ڕاڤەی دەق تێبگەین، ئەوا ئەو هەوڵانەی ئێمەش ڕاستەوخۆی دەبنە فۆرمگەلێک بۆ دەرخستنی پرۆسەی خوێندنەوە. ئەو کاتەشی دەقێک دەخوێنینەوە، ئاگایانە یان نائاگایانە، ئەو دەقە دەخەینە نێو چوارچێوەیەک لە تەونی زمان و مەعریفە، کە کاملتر لە چوارچێوەکانی تەرخانکراو بۆ نووسەرێک، قۆناغێک یان پێوەرێکی ئەدەبی تایبەتە. بەمانایەک دەتوانین بڵێین: دەق دەخەینە ژێر سەیوانی کۆمەڵێک گوتاری جۆراوجۆرو هەمەچەشنی وەرگیراو لە کولتوری خۆمان و ئەزموونێک، کە بەپێی شوێن و کات و خوێنەرەکەی جیاواز دەبێت.

شێوەی یەکەمی کات، کاتی دەستپێکردنی گێڕانەوەو نووسینەوەیە. دووەمیشیان کاتی ڕوودانی سەربوردو بەسەرهاتەکانە. ئەمەی دواییان بریتییە لەشێوە کاتێکی بگۆڕی تێکدراو، کە سوودوەرگرتنێکی زیرەکانەیە، لەو شێوازەی بەکارهێنانی کات، کە لە ژانری دژەڕۆمان (Anti Novel)دا، باوەو بەکاردەهێنرێت. ئەمەو مامەڵەی تایبەتی لەگەڵ شوێنیشدا ئامادەگی هەیە. بۆیە ئەکرێ بڵێین دیاریکردن و دەستنیشانکردنی شوێنکاتی سەرەکی و بنجی تێکستێک، کە بەم دێڕە دەستی پێکردبێ: "ئەمشەو چاوەکانم چاوی پشکنەرێک بوون بەوردیی منداڵێک لە مەملەکەتی باوکەکاندام، پێخوێندەوە" ماندووبوونی ئەوێ، چونکە بەکارهێنانی (ئەمشەو) لە سیاقی ئەو ڕستەیەداو لەو شوێنەدا، بزوێنەرێکەو دەرگای گێڕانەوەی نووسەرو خوێندنەوەی خوێنەری بەکراوەیی جێهێشتووەو فاکتەرێکە بۆ فرە ڕەهەندکردنی تێکستەکەو تواندنەوەی زۆرترین بیرو خەیاڵ لەو بەستێنەدا، لەپاڵ ئەمەشدا نووسەر لەو وشەیەوە (ئەمشەو)، جۆرێک لە دەیمومییەتی کات و شوێنی پێکەوە خولقاندووە، بەجۆرێکی وا ئەتوانم بڵێم: توانیویەتی ڕەهەندی سێیەم بە شوێنکات ببەخشێ.

ئێمە ئەتوانین و بۆمان هەیە لە دێڕی سەرەتای مەملەکەتی گورگەکانەوە، کۆمەڵێک گریمان بکەین، بۆ دۆزینەوەی دووانەی شوێن و کات، واتا: ئەکرێ شوێن ژووری تایبەتی نووسەربێ لەماڵەکەی خۆیدا، یان لەوانەیە ژووری یەکێ لە ئۆتێلەکانی شاری هەولێر بێ، هەروەک دەکرێ شوێن ئەو ماڵە بێ، کە بەڕێکەوت نووسەر بۆ شەوێ تیا مابێتەوە.. دوریش نییە کات: (سێی پاش نیوە مەرگی شەو بێ بە سوتانی عەشق)و شوێنیش (کانییەکی دوورە دەس لە خەیاڵی داربەڕوویەکی زرخەو)! (مگ:لا31)

ئێستا تۆ بڵێی لەو شوێن و کاتەدا بووبێ، کە نووسەر دوای ئەوەی "نووسینەکەی دەپێچێتە فایلێکی نوێوە، لە ژوور سەرییەوە دایدەنێ، سەری دەخاتە سەر سەرینەکەی و پێ ڕادەکێشێ، ئیدی ئاسوودەییەکی بە لەززەت وەک پارچە ئاوریشمێکی نەرمونۆڵ و تەنکی بەهار ڕەنگ، خۆی دەکێشێ بەسەر ڕۆحیداو ئەسپی خەیاڵ دەیهاوێتە سەر پشتی خۆی و بەهەورازو نشێوی ڕۆژگارێکی پڕ مەینەت و مەحەببەتدا دەیباتەوە" مەملەکەتی گورگەکانی بۆ کانی گێڕابێتەوە؟

یان تۆ بڵێی: ئەوەی ئێمە دەیخوێنینەوە، بریتی بێ لە گێڕانەوەی خەونی تەنیا شەوێکی هەولێر، کە لەڕێگەیەوە بەرەو ڕۆژگارەکانی ڕابردوو پەلکێشی نێو دنیایەکی پڕ لە: یەکەمجار (مەینەت)و دووەمجاریش (مەحەببەت)مان دەکات؟ چونکە ئەوەتا "تاوێکی تر تیشکی ڕۆژ خۆی دەکاتە کون و قوشبنی پیرە قەڵای شارداو لووتی بەرزی کۆشک و تەلارو باڵەخانەکان دەسمێت. (مگ: لا20).. لەکاتێکدا چوار لاپەڕە، پێش هەڵهاتنی خۆر، "دنیا تەواو ڕۆشن بووەتەوەو نووسەر ڕووەو قەڵا لەبەر هەیوانەکەدا ڕاوەستاوە."(مگ: لا16)!!

کەواتا هەروەک چۆن لەپرۆسەی گێڕانەوەدا، تەکنیکی ناوەکی و دەرەکی بەکارهێناوە، هەرئاواش لەئاستی ڕووکەش و ئاشکرادا، سەرنج دەدەین مەملەکەتی گورگەکان، بۆخۆی ناونیشانێکی بارگاوییە بە چەمکی شوێن و سەرنجێکی تایبەتی داوە بە ناوچەیەکی دیاریکراو، کە ئەویش ناوچەی گەرمیانە، بە شاری کفری و گوندی کانیمارانیشەوە. ئەم شێوازە لە تەوزیفکردنی شوێن، هەوڵێکە بۆ بەوردی خستنەڕووی دابونەریت و شێوەی قسەکردن و ڕەفتارو هەڵوێستی کۆمەڵایەتی و مێژوو و کەلتورو بیروباوەڕی خەڵکی ئەو ناوچەیە. نووسەر ویستوویەتی لەڕێگەی خستنەڕووی واقیعی ئەم ناوچەیەوە، ئەوە نیشان بدات، کە چۆن ئەوانە کار دەکاتە سەر ژیانی خەڵکەکەی، کە هەڵبەت خۆی یەکێکە لەوان و کوڕی ئەوێندەرە. دیارە لەمەشیاندا سوودی لە تێکەڵاوییەک لە گوندو شار وەرگرتووە. هەروەک چۆن کات بە بەردەوامی دەگۆڕێ، ئاوا شوێنەکانیش لە گۆڕاندان و پێبەپێی نووسەر، خوێنەریش شارەزای شوێنە جیاوازەکان دەبێ، ئەو شوێنانەی کە نووسەر تێیاندا ژیاوەو ڕووداوەکانی تێدا ئەزمووە.

وەک ئەوەی ڕۆحی نووسەر لە جێگۆڕکێ و سەفەردا باشتر دیاردەکانی بۆ لێکجیابکرێنەوەو بیانناسێتەوە، ئاوا شانبەشانی گۆڕانی کات و شوێنەکان، لەگەڵ خۆیاندا ماناگەلی دیکە بە بیرکردنەوەکانی دەبەخشن و ئەوەتا لە تێکستەکەدا ڕەنگ دەدەنەوە. کاتێک لە(کەلار)ەوە، لەتەنها ژوورێکدا لەگەڵ سەرخێزانەکەی خۆیدایە، لەنێو کپی و بێدەنگییەکی قورسدا، بەگرمەیەک و لەگەڵیدا لەرینەوەی ژوورەکە، سەفەری دورودرێژی ئەو دەست پێدەکا "دەچمە سەربانی ئەو تاکە ژوورە، کە لەناو حەوشەیەکی گەورەی تێلبەندکراودا قوت کراوەتەوە..(مگ: لا8)"

ئەم شوێنگۆڕکێیە، کە پڕە لە عەزاب، زەبری ژیانی لەپشتەوەیە، نەک ئەنجامی ئارەزوو و کەیفخۆشی خودی مرۆڤەکان خۆیان. تەنیا باشەیەکی ئەم هەڵکەندران و عەزابە لەوەدایە، کە شتێک لە دیمەن و وێناو ئیماژی دیاردەو ڕووداوەکان دەگۆڕێ، بۆنمونە: سەربانی تاکە ژوورەکەی کەلار، دەبێتە ڕاوەستان لەهەیوانی ماڵێک ڕووەو قەڵای هەولێرو جریوەوجووکەی چۆلەکەو گمەی کۆترەباریکە هەڵنیشتووەکانی سەر تێلەکانیش، جێی گرمەوزرمەیان گرتووەتەوە. ئیتر ئەمە (وڵاتی قەزاو قەدەر)و چارەنووسەو زۆر ئاساییە مرۆڤ تاماوە، تێنەگا لەوەی حیکمەتی ئەوە چییە، تۆ لەشوێنی خۆت هەڵکەنرێی و لەشوێنێکی تر بچەسپێی، بێئەوەی ڕۆژێک لەڕۆژان بیرت لێکردبێتەوە، یان پلانت بۆ دارشتبێ؟! بەڵام چونکە ڕۆحی ئەم (نووسەر) موسافیرێکی وێلگەردەو داربەڕوویەکی سەرسەختی بەرگەگرو چاونەترسە، بۆیە وەک چۆن هەست بەوە دەکات شتێک لەشێوەی قەزاوقەدەر دەستی لەم شوێنگۆڕکێیەی خۆیدا هەبووبێ، ئاواش چۆلەکەو کۆترەباریکەکان و سەمونفرۆشەکەیش ئەداتە دەست چارەنووسی خۆیانەوەو لە مەنەلۆگێکدا ئەڵێ:"دەی کێ دەزانێ ئەو چۆلەکەیە، کە هەموو بەیانییەک لەیەک کاتی دیاریکراودا لەخەو هەڵدەستێت و بەو جۆشوخرۆشەوە دەجریوێنی، تاوێکی تر بەو هەموو وریایی و لاسارییەی خۆیەوە، بەرلەوەی هاوەڵەکەی لە چینە بگەڕێتەوە، بەردی بەردەلاستیکی منداڵێکی چەتوون نایپێکێ و بەسەر چڵێکی بەرزی ئەو دارشاتووەوە بەسینگی خوێناوییەوە بەرنابێتەوە سەرزەوی و کۆتایی بە ژیانی نایەت؟ هیچ دوور نییە سەمونفرۆشەکەش بەدەم ژماردنی قازانجی ئەمڕۆیەوە مەرگی مجافات نەکات! یان دووسبەی (لۆتۆ)ی بۆ دەرنەچێت و ڕێڕەوی ژیانی نەگۆڕێ! ئەی کۆترە باریکەکە، نەختێک بەرلە ئێستا بەدەم پشیلەیەکی ڕەشەوە بینیم، بەڵام چاوە زیتوڕەشەکانی هێشتا هەر گەش بوون و دەیانڕوانی. (مگ: لا18)

بەپێی ڕوانینی من، نووسەر وەک جۆرێک لەگەمەکردن لەگەڵ چارەنووسدا، لەمەغزای سەفەر تێگەشتووە. چارەنووسیش عەینەن (یانصیب)وایە، کە زۆرجاران ئاراستەو ڕێڕەوی ژیانی مرۆڤەکان بەرەو ئاقارێکی تر دەبات. چۆنە ئەگەر بەناردنی بیست و حەوت (SMS) ببیتە خاوەنی هەمەرێکی لێمۆزین؟ خراپ نییە ها؟ ئەی چۆنە ئەگەر هەر بەڕاستی سەدوپەنجا ملیۆن دینارەکەی بەرنامەی ملیۆنێری کەناڵ چار بەریتەوە؟ بەڵام بەرلەوەی بیرکەیتەوە لە چیدا خەرجی کەی، لەناکاو هەست بە ئازارێکی ڕۆح پڕوکێنەری مەعیدەو دڵەکزێ بکەی؟ هەڵبەت ئەمە ئەوپەڕی ماڵوێرانییە، بەڵام خۆشیشە ئەگەر لەو کەینوبەینی دەوڵەمەندبوون و ئازارەدا، داپەڕی و بەخۆت بڵێی: ئۆخەی خوا، ئەوە خەون بوو من دەمبینی!

ئێستا فەرموو، تۆ بزان لە درێژەی ئەو چەند دێڕەی سەرەوەدا، بەخەیاڵ چ سەفەرێکی دووروودرێژت کردووە، بێئەوەی بەخۆت بزانی؟ تێبگە چۆن چارەنووس یاریمان پێ ئەکا؟ بڕوانە چ بەزمێکە دونیا؟

حەمەسەعیدیش گیرۆدەی هەمان سیحرە، ئەو بەدوای چارەنووسی خۆیدا ئەگەڕێ، بەڵام نایەوێ لەو گەڕانەدا بەتەنیا بێ، بۆیە لەوانەیە (یانصیب)ەکەی نووسەر، هەمان ئەو عەشقە بێت، کە لەمنداڵییەوەو لە(کانیماران)ەوە، لەگەڵ (کانی بارام)دا دەستی پێکردووە، ئەم سەفەرە، کە لەڕاستیدا سەفەری دوورودرێژی عەشق و عومرە، فێری دەکات، چۆن بەنێو عەزابدا تێپەڕێ و بتوانێ لە هەنگوینی عەشق بەشی خۆی هەڵگرێ، "پەنجەی دۆشاومژەم لە هەنگوینی کلۆری داربەڕوو وەرئەدەم. کانی دەڵێت: دە لەو گشت شانەی هەنگوینە بەشی خۆتی لێببڕە، ڕێگایەکی دوورت لە پێشە. جا منی غەریبەو نامۆ چووزانم لە سەفەرێکی ئاوا دوورو درێژو سەختدا شانەی هەنگوینم دێتە ڕێ"(مگ:لا16)

(7)

یەکەمین سەفەرو شوێنگۆڕکێی نووسەر، بە تراژیدیا دەستی پێکردووە، ئەوکاتەی مامی دەچێت لە کانیمارانەوە دەیهێنێتە کفری. ئەم شوێنگۆڕکێیە، دابڕانە لە عەشقی کانی، هەروەک چۆن دابڕانیشە لە زێدی یەکەم، بۆیە کاتێک قسە بێتە سەر عەشق، ئیدی سەفەرو کۆچ، مانایەکی تر بە نووسەرە دەبەخشن "مارانگەستە لەپەتی بازو و ڕەش ئەترسێ"، چونکە ئەوە کۆچی مەعشوقە، هەمیشە دەبێتە مایەی ماڵوێرانی و خانەخەرابی عاشقان. ڕێک وەک مەرگ، کە دەبێتە بڕیاردەر لەو نێوەندەدا. مەرگ خۆی سەفەری ئازیزانە بەرەو نادیار، کەچی لەهەمانکاتا بڕیاردەریشە بۆ ئەوەی ئەوانەی بەجێیان دێڵین، لەنێو تاوسانی فیراقدا ڕۆحیان هێدی هێدی بەدەم ئازاری هەڵکڕووزانەوە بسووتێ. ئەگەر دایکی کانی، کە پیرەژنێکەو تۆزێک ئەولاتری مەرگ ڕاوەستاوە، بمرێ، ئەوا کانی بیر لە کۆچ ئەکاتەوە. سەفەرکردنی دایک بەرەو نادیار، سەفەری کانیشی بەدوادا دێ، ئەمەش دەکاتە ئەو ئاگردانەی، کە حەمەسەعیدی تیا ئەسووتێ، بۆیە دەڵێ:"هیوادارم دایە گەورە تەمەنی هەر درێژ بێت، بەشکو ئەمە خوایە تۆش کۆچ نەکەیت، ئاخر تەنیا بیرکردنەوە لە کۆچ پردی پەیوەندی ڕۆحم بە ڕۆحێکی زامدارەوە دەهرۆژێنێ" (مگ:لا31) ئەوەتا ئەگەر ڕۆحەکان زامدار نەبوونایە، بێگومان سەفەریش مانای خۆی دەبەخشی و نەدەبووە مۆتەکەیەکی وا تا لێیبترسین!

ئێمەی کورد بەگشتی، ئەوەندەی لەگەڵ سەفەردا ماڵوێرانیمان بەسەردا هاتووە، ئەوەندە سەفەرمان وەک ڕێگەیەکی ناچارانە بۆ ڕاکردن لە واقیع و ژیانی خۆمان بەکارهێناوە، هەرگیز نیو ئەوەندە نەمانتوانیوەو نەیانهێشتووە، سەفەر بۆ گەڕان و پشکنین و فێربوون ئەنجام بدەین. سەفەری کوردەکان، هەمیش سەفەرە بۆ خۆدەربازکردن لە کارەسات، بەڵام دواجار هەنگاونانیشە بەرەو نێو خودی کارەساتەکان. باروبنەی ئێمە لەسەفەردا، هەمیشە پڕە لە خەرابات، بۆیە گەڕانەوەشمان بۆ جێگەی یەکەم، گەڕانەوەیە بۆ نێو سەرزەمینی یادەوەرییە تاڵەکان و هەڵقرچانە بەسوێیەکان.

سەفەری نووسەر بەردەوامەو سەرەتاکەی لەکاتێکدایە، کە منداڵەو لەوپەڕی زەخم و عەزابدایە، هەم بەهۆی کەم ئەزمونی خۆی لە ژیان و هەمیش بەهۆی نالەباری بارودۆخی ئەوکاتەیەوە، بەدەر لەوەش لەدرێژەی ئەم سەفەرەدا، کە لە دوو کات و زەمانی جیاوازدایە بەڕێوە دەچێ، زەمەنێک بۆ گەڕان و ئەویدی بۆ گێڕانەوە، کە "بەقەد دووریی ڕێگای باپیران بۆ حەج دوورە لەسنووری ئارامییەوەو.. بروسکەی خەیاڵیش خۆی بە تاشەبەردەکانی سورێنا دەکێشێ و شریخە لەبناری عەقڵ هەڵدەستێ. (مگ: لا10)"

بەر لەوەی ڕۆحی بریندار بێ، ئەگەرچی لە(دەڤەرێکی نامۆ)دایە، بەڵام کاتێ دووچاری عەشقی کانی دەبێتەوە، دەیەوێ جوانییەکان ببینێ و دەستیان لێوەبدا، چێژیان لێوەرگرێ و سوود لە بەهاکانی سەفەر وەرگرێ "منێکی نابەڵەد، بەرلەهەر هەنگاونانێک لەو دەڤەرە نامۆیەدا، دەبووایە ئەو ژینگە نوێیە بپشکنم.. (مگ: لا11)، بەڵام ئەو ناتوانێ بە ئاسانیی لەگەڵ جێگۆڕکێدا خۆی بگونجێنێ، چونکە ئەوەتا جۆرێک لە تەمی گومان و دوودڵی بیری دائەپۆشێ و ڕائەمێنێ و ئەڵێ: "ڕاستە گەیشتوومەتە قۆناغێک ئیتر گەڕانەوەم بۆ سەرەتا نەک هەر ئاسایی نییە، بەڵکو مەحاڵیشە، بەڵام چۆن بزانم ئەم پشوودانی جەستەیە بە ئازارێکی قورسی ڕۆحەوە چەند دەخایەنێت؟ (مگ: 14) ئیتر ئەوە گەمەی ژیان و چارەنووسەو وامان لێدەکات، زۆرجاران لە هەنگاوەکانی سەرەتامان پەشیمان بینەوە، پەشیمانییەکی ئەوتۆ، مەگەر (داربەڕووەکان) بەرگەی بگرن، چونکە لێرە "تەنها داربەڕوو بەرگەی ئەو هەموو ڕەشەبا و سووتان و داپاچینی دەستە خۆماڵیانە دەگرێت" (مگ: لا13). ئەدی بۆ نا، مەگەر پەشیمانی دەستێک نییە لەنێو خودی خۆماندا!

لەلایەکی ترەوە، پەشیمانی جۆرێکە لە دانپیانان، بەڵام تێگەیشتنی ئێمە وەک مرۆڤ، لەئاست پەشیمانیدا، ئێجگار هەژارو دەستکورتە، هەروەکچۆن لە تێگەیشتن و لێکدانەوەی دەیان چەمکی تردا، بەلاڕێدا دەڕۆین ڕۆشتووین (کە سەفەرکردن یەکێکە لەوانە)، ئاواش ناتوانین لە پەشیمانی تێبگەین و لێکیبدەینەوە. ئەوە پەشیمانییە کە ئادەم و حەوا فێر ئەکا، دوای سەرکێشیکردن چۆن بژین، چۆن بەرگەی تاڵاوی ئەو سزایە بگرن؟ ئەوە پەشیمانییە وا ئەکات ئێمە لە ڕووداو و بەسەرهات و هەڵوێستەکانی دەوروبەرمان تێبگەین و بیانگێڕینەوەو بیانکەینە پەندو وانە بۆ دەوروبەر. پەشیمانی وامانلێدەکات هەست بە ڕووی نادیارو داپۆشراوی ژیان بکەین و ڕۆچینە نێو خوێنییەوە "ئەم هەوڵدانەم سەرەتایەک بوو، ئەزموونێک بوو فێری کردم، چۆن بە شوێنە سەختەکاندا هەڵبزنێم، چۆن ڕێگا دوورو ترسناکەکان قەدبڕ بکەم.. (مگ: لا13).

ئەگەر مرۆڤ پەشیمان نەبێتەوە، فێریش نابێ. ئەگەر مرۆڤ نەتوانێ بیر لە شکستی خۆی بکاتەوە، هەرگیز ناشتوانێ بەرەو دەرگا کراوەکانی ڕۆشنی هەنگاو بنێ. ئەوانەی کە لەنێو ڕۆشناییدان، بێئەوەی بە ڕێگەی پەشیمانیدا ڕۆشتبن، ناتوانن بەرگەی ئەو تاریکییە بگرن، کە دواجار ڕۆژێک لە

ڕۆژان، مەرگ لەگەڵ خۆیدا بۆ هەریەک لە ئێمەی ئەیهێنێ. پێویستە لە هەنگاوی یەکەممان، لە عەشقی یەکەممان، لە نەفەسی یەکەمی دوای لەدایکبوونمان پەشیمان بینەوە، تا دواجار بتوانین بە ئاسوودەیی و دڵفراوانی و بەشکۆیەکی زۆر زۆری خواهانەوە، بخزێینە نێو باوەشی پڕ لە ئۆقرەی مەرگەوە. هەتا پەشیمان نەبینەوە، ناتوانین دان بنێین بە بوون و بە حەقیقەتی خۆمانداو نازانین لەکوێوە ئەزموونی ژیان بکەین. ئێمە مەخلوقگەلێکی نەفامین، ئەو حەلەی نامانەوێ بیر لە ڕابردووی پڕ لە کەسەری خۆمان بکەینەوە. پاشەڵی ڕابردوومان پیسە بە لەککەو پەڵە، ئەو لەککەو پەڵانەی کە هیچ نەبێ بەزۆری زۆرداری دووچاریان کردووین، هەموومان تا منداڵین، لەنێو مەملەکەتی باوکەکاندا ئەژین، کە تۆزێک چاومان ئەکرێتەوە، یەکسەڵەف خۆمان لەنێو مەعشەری گورگەکاندا دەبینین و کاتێک نییە بۆ ژیانکردن، بۆ سەفەرو بۆ پەشیمانبوونەوە. بۆیە وادەرەکەوێ ئەم دانپیانانەی حەمەسەعید کەلاریی، لە ئەنجامی حەزێکی زۆری نووسەر لە مەسەلە تیۆری و مەعنەوی و هزرییەکاندا لەیەکێک لە بوارەکانی ئایین، سیاسەت، یاخود هونەر، هاتووەتە ئاراوەو هۆی پشکوتن و سەرکەوتنیشی هەر ئەوەیە، کە زەینی نووسەر لەحاڵەتێک یان بابەتێکدا هێندە پێگەیشتووەو بەکەماڵ گەیشتووە، کە هەست دەکات ژیانەکەی هێندە گرنگ و بەنرخە، کە شتێک لەبارەیەوە بنووسێت. گرنگی ئەم تێکستە بەلای نووسەرەوە، بە بارتەقای خودی کەسایەتی خۆی سەنگین و گران و بەبایەخە، تەنانەت تاڕادەی ئەوەی خۆی مەسخ دەکاتەوەو گۆشت و خوێنی جەستەی مرۆیی خۆی، لە بۆدەقەی تێکستی سەر کاغەزدا دەتوێنێتەوەو خۆی لێدەبێتە منالێک و منالەکەش ئەمەتا ئەم تێکستەیە، کە بۆ کانی نووسیوەو ئەویش دەیخوێنێتەوە.. "ئێستا ئەم منداڵە، کە بە دەستمەوەیە، خۆمم و خۆمیش باوکم. پەلیم گرتووەو دەیبەم بۆلای مەلای گوندیی و داوای لێدەکەم بۆم بخاتە بەر خوێندن. قورعانی پێخەتم بکات و چەند کتێبێکی عیلم و شەریعەتی فێر بکات. بەشکو لەسەرە مەرگدا یاسینم بخوێنێت و هەر ئەویش بەسەر قەبرەکەمەوە تەڵقینم دابدات" (مگ: لا22)

وەکچۆن مەملەکەتی گورگەکان کۆتایی نییە، بۆیە تەمای تەواوکردنی ئەم خوێندنەوەی منیش بێکۆتاییە، بۆیە لەکۆتاییدا (تۆنی بێنێت) تیۆردارێژی ئیتالّیی ئەخەمەوە یادتان، کە دەڵێ: "سنوورەکانی کتێبێک هیچ کات بە تەواوی دیاری ناکرێن." کەواتا دیاریکردنی سنوورێک بۆ مەملەکەتی گورگەکان، یان دیاریکردنی یەک تەوەرەی تایبەت بەتەنیا، کە پێمانوابێ لەژێر کاریگەریی هیچ تەوەرەیەکی تردا نییە، جۆرێکە لە کەمکردنەوە لەبەهای تێکستەکە. بەواتایەکی تر، خوێنەر، ڕەخنەگر یان هەرکێ، ناتوانێ قسە لەسەر تەوەرەی عەشقی کانی و حەمەسەعید بکات، بێئەوەی ئاوڕ نەداتەوە لە چەمکی سەفەرو دەلالەتەکانی بەلای نووسەرەوە. هەروەک ناکرێ قسە لەسەر باوک و چەمکی باوک بکرێ، بێئەوەی قسە لە ترادیسیۆنەکانی ناو کۆمەڵگەی کوردیی بکرێ و..تد، چونکە ئەم تێکستە تێکەڵەیەکە لە ژانرگەلی ئەدەبی و هونەری و نووسەر بەتاقەت و کارامەییەوە دەستڕەنگینی خۆی تیا نواندووە. بەوەشدا مەملەکەتی گورگەکان بەهەموو جوانی و ناشرینییەکانییەوە، بەهەموو خەسڵەت و

تایبەتمەندییە باش و خراپ و دیارو نادیارەکانییەوە، دەچێتە خانەی ئەو هەزاران تێکستی گێڕانەوەیەوە، کە لەڕاستیدا بێ ئەژمارن و (بارت) گوتەنی:"گێڕانەوە ڕێک وەک ژیان وایە، هەمیشە هەیە".

سەرچاوەکان:

1. حەمەسەعید کەلاری: منداڵێک لە مەملەکەتی باوکەکاندا،چ1، هەولێر، 2005
2. حەمەسەعید کەلاری: مەملەکەتی گورگەکان،چ1،هەولێر، 2009
3. جەواد مستەفا: ڕۆمان چییە؟ وەرگێڕان لە فارسییەوە، چ1،هەولێر، 2008
4. عەبدولڕەحمان مونیف:تیشکێک بۆ سەر ڕۆمان، لەعەرەبییەوە: شیرین.ک، چ1،سلێمانی، 2006
5. ڕاجێر وێبستێر: توێژینەوەی تیۆری ئەدەبی، لە ئینگلیزییەوە:عەبدولخالق یەعقوبی، چ1،هەولێر،2006
6. هاشم سەڕاج: نوستالیژیای منداڵێک لە مەملەکەتی باوکەکاندا، گۆڤاری کاروان، ژ(197)، ئاب 2005